

कार्यकारी सारांश

रेती उत्खननाच्या पर्यावरणीय व्यवस्थापन आराखड्याचा मसुदा

जिल्हा अकोला , महाराष्ट्र राज्य

(अकोला जिल्ह्यातील प्रस्तावित ३७ रेती घाटांच्या पर्यावरणीय
जनसुनावणीकरिता)

प्रकल्प प्रवर्तक

जिल्हा खनिकर्म अधिकारी, जिल्हाधिकारी कार्यालय, अकोला

पर्यावरण सल्लागार

एन्व्हायरो टेकनो कंसल्ट प्रायव्हेट लिमिटेड
६८, महाकाली नगर -२
मानेवाडा चौकाजवळ ,
नागपूर ४४००२४.

नोव्हेंबर २०२२

१.० प्रस्तावना

मा. जिल्हाधिकारी अकोला यांनी रेती/वाळू निर्गमीतीचे धोरण दि. ०३.०९.२०१९ आणि २८.०९.२०२२ अनुसार ३७ रेती घाट उत्खननासाठी प्रस्तावित केलेले असून जिल्हा खनिकर्म अधिकारी अकोला यांना विविध अनुमती घेणेकरिता प्रकल्प प्रवर्तक म्हणून नेमलेले आहे.

सदर ३७ रेती घाट तालुकास्तरावर मा. तहसीलदार यांच्या अध्यक्षतेखाली नेमलेल्या व भुवैद्यन्यायिक, म. प्र.नि.म.यांचे प्रतिनिधी, जलसंधारण विभागाचे प्रतिनिधी असलेल्या तालुका तांत्रिक समिती द्वारे ओपन कास्ट पद्धतीने घमेले, पावडे यांच्या साहाय्याने उत्खनन करण्याचे प्रस्तावित केलेले आहे.

पर्यावरण अनुमतीसाठी प्रस्तावित ३७ रेती घाटांची यादी खालील प्रमाणे आहे.

प्रस्तावित ३७ रेती घाटांची यादी खालील प्रमाणे आहे.

अ.क्र.	तालुका	गावाचे नाव	रेतीघाट चे नाव	जवळील गट न.	नदी/नाला	रेतीघाट चे प्रस्तावित क्षेत्र			रेती ब्रास मध्ये	क्षेत्र (हे. आर.)	कामगार संख्या	ट्रॅक्टर संख्या	नदी किनारा झाड वृक्षारोपण	हौलेज रोड वृक्षारोपण	पाणी मी ^३ /दिवस	पर्यावरण व्यवस्थापन अंदाजे खर्च रु. लक्ष मध्ये
						लांबी (मी)	रूंदी (मी)	खोली. (मी)								
१	अकोला	कपिलेश्वर	कपिलेश्वर	२०४, २०५, २०६, २०७, २०९, २१०, २२२ ते २२६	पूर्णा	१०००	१२	०.९०	३८१६	१.२०	३८	१५	५००	७२८	१.७६	१२.५७
२	अकोला	वडोद खुर्द	वडोद खुर्द	९३, ९४, ९५, १०२, १०३, १०५, १२६, १२७	पूर्णा	१३००	१४	०.५०	३२१६	१.८२	४८	१२	५६०	८६५	१.९६	१४.११
३	अकोला	एकलारा	एकलारा	३, ६ to ९, २५३, २५४, ३०३, ३०६, ३०७, २६३, २६४, २६९, २७९	पूर्णा	१६००	१६	०.५०	४५२३	२.५६	३८	१७	८००	३१८	१.७६	११.३१
४	अकोला	कट्यार	कट्यार	६ to ८, १५ to १८, २० to ३१, ३२० to ३२५	पूर्णा	१५००	९	०.८	३८१६	१.३५	३८	१५	७५०	२१५४	१.७६	२३.८
५	अकोला	म्हैसांग	म्हैसांग	७३९, ७४०, ७११, ७४५, ७१५, ७१६, ७१७, २५	पूर्णा	१५००	१२	०.५०	३१८०	१.८०	३८	१२	७५०	६३४	१.७६	१२.९९
६	अकोला	उगवा	उगवा	५३९, ५४२ to ५४७, ५२४, ५४९, ५५०, ५५२, ५६७ to ५७०, ६४७ to ६४९, ६८४, ६८७, ६८६, ७४७, ७६७, ७६४, ७६३, ३४, ३९ to ४२, ४५, ४६	मोरणा	७००	१८	०.४	१७८१	१.२६	२८	७	३५०	१७४	१.५६	७.४
७	अकोट	केळीवेळी	केळीवेळी	३३, ३४, ३८, ३९, ४०, ४१	पूर्णा	१३००	१४	०.५०	३२१६	१.८२	३८		६५०	१०४५	१.७६	१५.३७
८	अकोट	पीलकवाडी	पीलकवाडी	१, २, २६०, २६१, २६२, २६३, २६६	पूर्णा	८५०	१४	०.९०	३७८४	१.१९	३८	१४	४२५	६५७	१.७६	११.६४
९	मुर्तीजापुर	लाखपुरी	लाखपुरी २	२, ३, ८, १६, १७	पूर्णा	१०००	१२	०.९	३८१६	१.२०	३८	१५	५००	८५६	१.७६	१३.४६
१०	मुर्तीजापुर	विरवाडा	विरवाडा	१, २, २२, २३, २३५, २३७ to २४१	पूर्णा	१३५०	१५	०.५०	३५७८	२.०३	३८	१४	६७५	२३७	१.७६	९.९५
११	मुर्तीजापुर	दापुरा	दापुरा २	१४, १५, १०७, १, १२, ३५ to ३७	पूर्णा	८००	१७	०.५०	२४०३	१.३६	३८	९	४००	१४९८	१.७६	१७.१३
१२	मुर्तीजापुर	कोळसारा	कोळसारा १	१४, १५, १६	पेढी /पूर्णा	६००	२५	०.५०	२६५०	१.५०	३८	१०	३००	७७९	१.७६	११.६५
१३	मुर्तीजापुर	कोळसारा	कोळसारा २	७४ to ७७	पूर्णा	५९०	२७	०.५०	२८१४	१.५९	३८	११	२९५	८३६	१.७६	१०.६८
१४	मुर्तीजापुर	खापरवाडा	खापरवाडा १	६३	पूर्णा	६००	२२	०.५०	२३३२	१.३२	३८	९	३००	११६८	१.७६	१४.३२
१५	मुर्तीजापुर	खापरवाडा (खैरी)	खापरवाडा (खैरी) २	३७ to ४०	पूर्णा	५७०	२८	०.५०	२८२०	१.६०	३८	११	२८५	१८४३	१.७६	१९.०८
१६	मुर्तीजापुर	धुंगशी हसनापूर	धुंगशी हसनापूर	२ to ६	पूर्णा	४५०	३०	०.५०	२३८५	१.३५	३८	९	२२५	२७८	१.७६	७.७१

अकोला जिल्हा रेली घाट पर्यावरण व्यवस्थापन योजना

१७	मुर्तीजापुर	दुर्गवाडा	दुर्गवाडा	१ to ४, २४३ to २४७, २४९, ३२,३३,३५ to ३८,४० to ४४, ५६	पूर्णा आणि कमळगंगा	१२००	१४	०.५०	२९६८	१.६८	३८	११	६००	५००	१.७६	११.२५
१८	मुर्तीजापुर	लोनसाना	लोनसाना	१४, १५, १३९, १४०, १४७, १४८, १५०, १५१	पेढी	१०००	१४	०.५०	२४७३	१.४०	३८	११	५००	१३४०	१.७६	१६.५८
१९	मुर्तीजापुर	सांगवामेळ	सांगवामेळ	२७४ to २७७	पूर्णा	१२५०	१४	०.५०	३०९२	१.७५	३८	१२	६२५	१७७०	१.७६	२०.३२
२०	मुर्तीजापुर	सांगवी	सांगवी	३, ५, ६, १०, ४०, ७८, ८३ to ८५, ८७, ५६, ६२, ६३, ६४, ६५, ६७, ६८,	पूर्णा आणि उमा	१३००	१०	०.८	३६७५	१.३०	३८	१४	६५०	६८०	१.७६	१२.९३
२१	मुर्तीजापुर	बापोरी	बापोरी	२९, ४१२ to ४१८, ४२० to ४२४,	पेढी	११००	१२	०.८	३७३१	१.३२	३८	१४	५५०	६४२	१.७६	१२.१६
२२	मुर्तीजापुर	पिंगळा	पिंगळा	२६, २७, ८६	पूर्णा	४५०	२३	१	३६५७	१.०४	३८	१४	२२५	६३६	१.७६	१०.४९
२३	बाळापुर	बहादुरा	बहादुरा	९ to १६, २१ to २५, ३२, ३३	मन	१२००	१४	०.५०	२९६८	१.६८	३८	११	६००	१२१२	१.७६	१६.२३
२४	बाळापुर	काजिखेड	काजिखेड १	८८ to ९१, ९३, ९९ to १०३, १११ to ११४, १२०, १२२ to १२९, १३१ to १३३	पूर्णा	२४००	१४	०.५०	५९३६	३.३६	४८	२३	१२००	१८२२	१.९६	२४.२६
२५	बाळापुर	काजिखेड , हििंगणा शिकारी	काजिखेड २, हििंगणा शिकारी	१, ६ to १३, ३४,३५,७२ to ८१, ९२ , १७,१९,२०	मन	२५००	१०	०.५०	४४१७	२.५०	४८	१७	१२५०	९७२	१.९६	१८.२३
२६	Balapur	नागद	नागद	३, १७२ to १७८, १९६ to २०४, २०९, २१०, २२४ to २२९, २३१ to २३३, २५१,	Purna	२१००	१४	०.५०	५१९४	२.९४	४८	२०	१०५०	१५७७	१.९६	२१.६३
२७	बाळापुर	निंबी	निंबी	९२,९६,९७, १०० to १०२,१०७	मन	१०००	१०	१	३५३४	१.००	३८	१४	५००	१७८३	१.७६	१९.९
२८	बाळापुर	मोखा	मोखा	१, २, ३, १०, १५, १९९, २००	पूर्णा	१३००	१२	०.८	४४१०	१.५६	३८	१७	६५०	२६६५	१.७६	२६.९९
२९	बाळापुर	स्वरूप खेड	स्वरूप खेड	१, २, १२३, १३७ to १४५, १५१ to १५९	पूर्णा	१२००	१२	०.८	४०७१	१.४४	३८	१६	६००	७२७	१.७६	१४.०१
३०	बाळापुर	सागड	सागड	१ to ५, ३६ to ४४, २२९, २३०, २३९	पूर्णा	१५००	१२	०.७	४४५२	१.८०	३८	१७	७५०	९०३	१.७६	१५.१५
३१	बाळापुर	मंजरी	मंजरी	३७, ३९, ४०, ४२, ४३, ४७, ४९ to ५४, ५७, ५९, ६६, ६७, ६९ to ८० ८७, ८८, ९०, ९२, ९४ to ९८ १०९	कंचनपुर नाला	१८००	८	०.७	३५६२	१.४४	३८	१४	९००	१४७०	१.७६	१९.७
३२	बाळापुर	जनोरी मेळ	जनोरी मेळ	८ to १३, १७, २३ to २७, १३०, १३१	पूर्णा	१२००	१२	०.७	३५६२	१.४४	३८	१४	६००	१६०४	१.७६	१९.१४
३३	बाळापुर	हाता	हाता	३, ३५, ३६, ३९ to ४५, ४७ to ५२, ८५६ to ८५९, ८६२ to ८६७, ८७३, ८७४, ६९४, ७६७,	पूर्णा	१५००	१०	०.७	३७१०	१.५०	३८	१४	७५०	१३२०	१.७६	१७.९१
३४	बाळापुर	लोहारा	लोहारा १	८६, ८९, ९०, ९२, ९३, ९५, ११३, ११४, ११८, १३५ to १३९, १०१ to ११४, ८९४, ८९५, ९५९, ८९१ to ८९८, ८८८, ८१८, ८१९	मन	१२००	९	०.७	२६७१	१.०८	३८	१०	६००	१०९०	१.७६	१५.३३
३५	बाळापुर	डोंगरगाव	डोंगरगाव	६५३ to ६६५, ६३८ to ६४१	मन	१०००	१०	१	३५३४	१.००	३८	१४	५००	६५६	१.७६	१२.०१

अकोला जिल्हा रेती घाट पर्यावरण व्यवस्थापन योजना

३६	तेल्हारा	तळेगाव पातुर्डी	तळेगाव पातुर्डी	५३, ५४, ५५, ५७, ५८, ६१ to ६४	पूर्णा	१३८०	१२	०.५०	२९२६	१.६६	३८	११	६९०	१६३१	१.७६	१९.६२
३७	तेल्हारा	वानर गाव	वानर गाव	६८, ६९, ७०, ७१,७२	पूर्णा	८००	१३	१	३६७५	१.०४	३८	११	४००	११८५	१.७६	१५.०५

- रेतीघाटांसाठी प्राप्त आवश्यक अनुमती/परवानग्या व गोषवारा.

प्रकल्प प्रवर्तक	जिल्हा खनिकर्म अधिकारी अकोला.
प्रकल्प स्थिती	नवीन, प्रस्तावित रेती घाट
उत्खनन करावयाचे खनिज	रेती/वाळू (बांधकाम योग्य)
रेतीघाट प्रस्तावित करणारी समिती	मा. तहसीलदार यांच्या अध्यक्षतेखाली नेमलेल्या व भुवैद्यन्यायिक, म.प्र.नि.म. यांचे प्रतिनिधी, जलसंधारण विभागाचे प्रतिनिधी असलेल्या तालुका तांत्रिक समिती
ग्रामपंचायत ना हरकत	ग्रामपंचायतीकडून वाळू निर्गमितीच्या धोरणानुसार प्राप्त
उत्खननाकरिता ठरवून दिलेला कालावधी	दि. १० जुन ते ३० सप्टेंबर पर्यंतचा मानसून कालावधी वगळता जास्तीत जास्त १ वर्ष.

- प्रस्तावित उत्खनन पद्धत :

रेती उत्खनन टोपले, पावडे द्वारे मजुरांकरवी करण्याचे प्रस्तावित आहे.

अ. मातीचे ढिगारा किंवा मातीचे उत्खनन करता येणार नाही.

ब. रेती उत्खनन टोपले, पावडे द्वारे मजुरांकरवी करण्याचे प्रस्तावित आहे.

क. उचललेली रेती ट्रॅक्टर द्वारे वाहण्याचे प्रस्तावित आहे.

ड . ट्रॅक्टर वगळता कोणतीही अवजड व यांत्रिक मशीनरी उपयोगात आणता येणार नाही.

इ. उत्खननाकरिता ठरवून दिलेला कालावधी हा दि. १० जुन ते ३० सप्टेंबर पर्यंतचा मानसून कालावधी वगळता जास्तीत जास्त १ वर्षाकरिता प्रस्तावित आहे.

अकोला जिल्हा रेती घाट पर्यावरण व्यवस्थापन योजना

• वायू प्रदूषण उपाय योजना

अ. क्र	प्रदूषणाचे स्रोत	अपेक्षित परिणाम	व्यवस्थापन योजना
१	ट्रान्सपोर्ट रोड/रेती वहन मार्ग	हवा गुणवत्ता /जमिन रास्ता मजबूती रस्त्याचा न्हास	●वहन मार्गाचे मजबूती करण ● वहन मार्गाची देखभाल ● ट्रॅक्टर मध्ये मान्यताप्राप्त क्षमतेनुसार खनिज वहन ● उत्खनन कालावधी दरम्यान हवा दर्जा तपासणी
२	ट्रक/ट्रॅक्टर यांचे चलन	हवा दर्जा /गुणवत्ता	●मान्यता प्राप्त क्षमते पेक्षा ट्रॅक्टर मध्ये खनिज न भरणे ●रेती वाहन करणाऱ्या ट्रॅक्टर ट्रॉलीज टरपोलिन ने वहन दरम्यान झाकणे. ●वाहनांना गती नियंत्रक बसविणे. ●रेती घाटावर रेती ट्रॅक्टर मध्ये भरताना इंजिन बंद ठेवणे.
३	रेती घाट व रेती घाट मार्ग	उत्खनन प्रक्रिया	● रेतीघाट होलेज मार्गाची वारंवार दुरुस्ती व देखभाल ●कामगारांना डस्ट मास्क देणे. ● रेती उत्खनन व वहन दिवसाचं करणे
४	नदी किनाऱ्याचे व्यवस्थापन	नदी किनाऱ्याची झीज पूर रेषा व्यवस्थापन	● नदी किनाऱ्यावर झाडे लावणे ● नदी किनाऱ्याच्या उतारावर हिरवळ(ग्रास) लावणे

● व्यवसाय, आरोग्य व सेवा योजना

१	धूळ कन श्वसन विषयी व्यवसाय सुरक्षितता, आरोग्य व सेवा योजना	कामगारांची सुरक्षितता व उत्खनन	●कामगारांसाठी पर्यावरण पूरक व सुरक्षित वातावरण तयार करणे. ●असे वातावरण व उपाययोजना अंमल बजावणीसाठी मान्यता प्राप्त निविदाधारक/ठेकेदार उपाययोजना करेल. ●कामगारांना वैयक्तिक संरक्षण उपकरणे प्रदान करण्याचे प्रस्तावित आहे. ●कामगारांना आवश्यक प्रशिक्षण देण्याचे प्रस्तावित आहे. ●प्रथमपचार पेटी, पिण्या योग्य पाणी ,तात्पुरत्या निवार्याची सोय करण्याचे प्रस्तावित

● ध्वनी प्रदूषण

- कामगारांना कांन बुचे देण्याचे प्रस्तावित आहे
- ट्रॅक्टर/ट्रक व्यतिरिक्त कोणत्याही ध्वनी प्रदूषण करणाऱ्या मशीनरी प्रतिबंधित आहेत.
- ट्रॅक्टर चे इंजिने रेतीघाटावर रेती भरते वेळेस बंद ठेवण्यात येईल
- कामगारांची आरोग्य विषयक तपासणी करण्यात येईल.
- कामगारांना व अभ्यंगताना वैयक्तिक संरक्षक उपकरणे देण्यात येईल.

●वाहतूक व्यवस्थापन

- खनिज वाहतूक करणारे वाहन फॉररेस्ट व महसूल विभागाकडे नोंदणीकृत करणे प्रस्तावित आहे.
- अश्या सर्व वाहनाकडे प्रदूषण नियंत्रण प्रमाणपत्र असण्याचे बंधनकारक असेल.
- अशी सर्व वाहने ध्वनी उत्सर्जन व धूळ/इतर उत्सर्जन संबंधी मानक द्वारे उच्च प्रतीच्या देखभाली खाली प्रमाणित असतील.
- असे सर्व वाहनचालक वाहतुकीसंबंधी नियमांचे पालन करण्यास बध्य असतील.
- अश्या सर्व वाहनांची गती नियंत्रित केलेली असेल.
- क्षमतेपेक्षा जास्त खनिजाचे वाहन करता येणार नाही.
- खनिज वाहन करणाऱ्या वाहनांचे खनिज टरपोलिन ने झाकण्याचे प्रस्तावित आहे.
- इतर रेती ठेकेदारांसोबत समनव्यय साधून रेतीचे वाहन करण्याचे प्रस्तावित आहे जेणेकरून वाहतुकीचा खोळंबा होणार नाही.

●वृक्षारोपण योजना

- मान्सून दरम्यान (दि. १० जून ते ३० सप्टेंबर) नदी किनाऱ्यावर व वाहन मार्गावर झाडे लावण्याचे प्रस्तावित आहे.
- नीम, पिंपळ, करंज, गुलमोहर अशी स्थानिक झाडे लावण्याचे प्रस्तावित आहे.
- मान्य निविदाधारक/रेती ठेकेदार ह्या पर्यावरण व्यवस्थापन योजनेचे टेबल करा. १ अनुसार दिलेल्या व्यवस्थापन अंदाजानुसार क्रियान्वयन करण्याचे प्रस्तावित आहे.

अकोला जिल्हा रेती घाट पर्यावरण व्यवस्थापन योजना

- मान्य निविदाधारक /रेती ठेकेदार सादर पर्यावरण व्यवस्थापन योजना क्रियान्वयनाचा अनुपालन अहवाल जिल्हा खनिकर्म अधिकारी , तत्सम तहसीलदार यांना सादर करेल.
- जिल्हा खनिकर्म अधिकारी/तत्सम तहसीलदार हा पर्यावरण व्यवस्थापन योजनेच्या क्रियान्वयनाची वेळोवेळी खात्री करतील व मा. जिल्हा अधिकारी यांच्या अध्यक्षतेखालील समितीला अहवाल वाळू निर्गमिती च्या धोरण मध्ये सुचविल्याप्रमाणे सादर करतील.